

„Közös világunk – országok, nemzetek, egyéniségek”

Prágai Quadriennálé 1999. június 7–27.

Quadriennálét először 1967-ben rendeztek Prágában – a csehszlovák díszlet-és jelmeztervek a nagyvilágban aratott sikereinek tiszteletére. Az azóta eltelt több mint három évtizedben a négyévenként megrendezett eseményen a bemutatott díszlet-és jelmeztervek jól érzékeltették a világszínház sokszínű fejlődését. Ezek a seregszemlék teret biztosítottak a német expresszionizmusnak, a holland találékonyaságnak, az amerikai játékoságnak és pátosznak, a lengyel képzelőerőnek, az európai tradíciók kavalkádjának és az ázsiai miszticizmusnak.

Bár sorrendben a kilencedik rendezvény már a következő évezred felé tekintett, utolsó gesztusként a visszapillantásra is lehetőséget adott: igyekezett számba venni, mit jelentett eddig a színház a világ számára.

A technika legújabb vívmányainak egyre gyorsuló beáramlása a színpadra ugyanakkor már a jövőt is idézte, jelezve a színház további fejlődésének útját. Míg a hetvenes-nyolcvanas évek Quadriennáléja – az akkori kulturális irányítás elképzeléseinek megfelelően – zárt kiállítás megrendezésére törekedett, az idej új jelképekkel, új arculattal lépett elő. A szervezők az új programokkal egy színházi ünnep megteremtésére tettek kísérletet. A színházi tudatot erősítő irányzatok és mozgalmak kerültek reflektorfénybe, olyanok, amelyek egyúttal lehetőséget adtak a közönség bevonására.

A kísérő programok, projektek – a *La Campement*, a *LightLab*, a *Quadriennálé Gyermekvilága* – a legszélesebb színházi közönséghez szóltak, azt a gondolatot hangsúlyozva, hogy színházat bárhol lehet csinálni...

Nemzetek, ízlések, tapasztalatok

prágai seregszemle rendezői a díszletek és jelmezek segítségével a színház művészetét annak sokszínűségében, sokrétűségében mutatták be a nézőnek/kiállításlátogatónak.

Prágában a színházat teremtők négyévenként áttekintik a külföldi törekvéseket, felmérhetik a hazai termés versenyképességét. A nemzeti szekciókban öt kontinens csaknem ötven országa mutatta be az utolsó öt év legjobb díszlet-és jelmezterveit. A szekciók kis stand-dobozkái lehetőséget adtak saját külön nemzeti bemutatók megteremtésére, azonban akadtak olyanok – Amerikai Egyesült Államok, Hollandia, Nagy Brittanica, Brazília, Korea, Izrael, Izland –, akik nem vontak kiállítóterük köré falakat, ezzel is jelképezve, hogy nyitottak nemcsak a szomszéd kiállító, hanem a világ felé is.

Az idej Quadriennálé főszereplői minden tekintetben a csehek voltak. A kész színpadi művek hagyományos térbeli és időbeli bemutatásának ellentmondását – azaz, hogy a teret behatárolja a fotó, és videofelvétel őrzi csupán az időt – azzal küszöbölték ki, hogy a Šimona Rybáková–Šimon Caban alkotópáros az ötlettől megvalósításig mutatta be a tervezés folyamatát. Mindezt nyolc kortárs képzőművész segítségével. Nyolc alkotás, nyolcféle elképzelés. Az ellentmondások és megfelelések mintegy képzeletbeli labirintust alkotva jelezték: a média világából nyert tapasztalatok és a klasszikus színházi eszközök párosítása az alkotás újszerű folyamatát eredményezheti. Anyagukkal elnyerték a nemzeti kiállítások nagydíját, az Arany Triga szobrocskát. A cseh nemzeti kiállításon belül pedig a legjobb jelmezért járó aranyérmét Jana Preková fiatal jelmeztervező nyerte el.

Az autonóm, rendezőcentrikus törekvések, a játékterek és helyek keresése, kialakítása jellemezte a belga, a fehérorosz, a brazil, az egyiptomi, a kanadai, a román és a bolgár kiállítási terek bemutatóit is. A spanyol-katalán kiállítás az utolsó négy év legjellegzetesebb és legjobbnak ítélt terveivel mutatkozott be. Az idej Quadriennálén mindkét kategóriában a spanyol tervezők lettek a legjobbak, a győzelmet Jaume Plensa díszlettervező és Joan-Josep Gullén jelmeztervező: a szépségre, az egyedi-

ségre és művészi kifejezésre fektetve a hangsúlyt a barcelonai színházi életet elevenítették fel. Túlnyomórészt színpadképeket, képzőművészeti jellegű színpadi víziókat és jelmezeket vagy azok fotóit láthattuk a japán, svájci, szlovén, szlovák, ciprusi standokon. Makettek, felöltöztetett bábok, kellékek, a drámai teret, illetve a benne cselekvő embert, karaktert bemutató tervek, a fotók és diaporámák, a film- és videovetítések a kiállítások hagyományos eszköztárát idézték.

Több kiállító kisebb-nagyobb díszletkonstrukcióval érkezett, melyek közül néhány valóságos scenográfiái emlékművé vált. Az Egyesült Államok hatalmas földgömbje *The World of Design* címmel nemcsak a nemzetközileg ismert Broadway tervezőket vonultatta fel, hanem azokat is, akik először vesznek részt világversenyen. Az izlandi kiállítás egy, ez alkalomra készített előadás „megtorpant pillanatát” idézte élethű jelmezeivel.

A magyar nemzeti kiállítás is sajátos díszletkonstrukcióval jelent meg az idei Quadriennálén. Ambrus Mária térkompozíciójában helyezkedtek el Szakács Györgyi jelmezei.

Egyéniségek, tradíciók – a múlt

A 20. század – a második évezred – vége a múltba való visszapillantás és a jövőbe való kitekintés ideje. Az „Hommage” szekcióban a töredék színpadképek azokat az egyéniségeket mutatták be, akik hatással voltak a díszlet- és jelmeztervezés fejlődésére, s életművükkel beilleszkedtek a művészet világtörténetébe. A cseh kiállítás a két világháború közötti évtizedek egyik legkiemelkedőbb korszakát idézte fel Bedrich Fauerstein (1892–1936) *Christopher Marlow II. Edward* című drámájához készített díszletterveivel. A szekció aranyérmét a német Achim Freyer, az 1970-es évek vizuális színházának kiemelkedő képviselője kapta; több mint harminc éves életpályáját vázlatokkal, tervekkel és fotókkal dokumentálta. A Stanislav Wyspianskihoz és Tadeusz Kantorhoz kapcsolódó művek a 20. század lengyel színházát képviselték az idei Quadriennálén. A szlovák kiállítás elegáns vörös bársony terme Ludivit Fulla és Ladislav Vychodil nemzedéke, valamint tanítványaik előtt tisztelgett.

Különleges ötlettel jelentek meg idén a kínaiak, a hagyományos kínai operát a kortárs színház modern jelmezkölteményeivel együtt állították kiállításuk középpontjába. Az ősi operákat látványos,

új köntösbe öltöztették, a modern technológiát a történelem szellemével ötvözték. A koreai jelmeztervező Byung Boc Lee orientális szentéje szépségével és filozófiájával megteremtette a Kelet misztikus atmoszféráját. A chilei Bernardo Trumper, a dánok Gitte Kath, az orosz David Borovskij, a belorusz Dmitrij Movhov, az izraeli Navon Arie, a jugoszláv Miodrag Tabacki, a litván Adomas Jancovskis, a svéd Mörk Lennart, a brit Ralph Koltai kiállítása azt szemléltette, hogy a világ különböző tájain különböző önértelmezések, tradíciók és nemzeti sajátosságok válnak hangsúlyossá a díszlet- és jelmeztervezésben.

Ebben a szekcióban a magyar kiállítók Madách Imre *Az ember tragédiája* című drámai költeményének 117 éves előadástörténetét tekintették át. Az egymás mellé kerülő, színről-színre felsorakoztatott műalkotások az elmúlt század során készült különböző scenikai megközelítésekről adtak számot, nyomon követve a magyar tervezés önállósulását és a jellegzetes színpadi stílusokat.

Le Campement, avagy a színházcsinálás másképpen

Az idei prágai vilákiállítás a színházi formák megjelenítésére is lehetőséget adott. A vándorszínházak korának légkörét cseh és francia közreműködők a *Le Campement* projekt bemutatásával idézték fel. Az alkotók azt a kérdést tették fel, hogy tíz év múlva is eljárunk-e még színházba, hogy örömforrásként, társadalmi jelensékként, netalán rituáléként – avagy egészen másképp – él majd tovább az emberiség kultúrájának ősi formája. A *Le Campement* gondolata a franciaországi Rennesben, a Théâtre National de Bretagne fesztiválon született meg. A projekt két fő színpadi tere: a *La Baraque* (A bódé) és a *La Tente* (A sátor). A *La Baraque* kanadai cédrusból épült a franciaországi borfesztiválok jellegzetes fa építménye. A Forman fivérek és Volière Dromesko társulatának közel három órás előadását bravúros magánszámok és különféle bábjátékok alkották – élőzene kíséretével, borral és pacallevessel ízesítve. Szomszédságukban a Théâtre du Radeau Tente színház egészen egyedülálló produkciót adott elő: bábelőadást élő zenével, táncmulatsággal és filmvetítéssel François Tanguy rendezésében. A következő betérő hely a *L'Ebtresort* (Az előszoba), a vásárbéli kis sátor, ahol a néző a színpadot övező karzaton találta magát, és innen szemlélhette az előadást. A vászonból épített mongol jurta a *La Yurte*

Jean Rochereau mese előadásaival a gyerekekhez szólt. A szabad téren létrehozott színházi ünnep (Le campement) a *Le Kantine*-ban, egy katonai kantineban kapott teret. Fő attrakcióként ételkülönlegességeket készítettek és szolgálták fel a különböző társulatok. A komédiás színházaski Csehországban másutt sem szokatlan. Több színházi társulat vándorol városról városra. Ez a színházi forma kétszáz év után is – amikor Prágában még mindössze egy fa színházi barakk volt – vonzó a nézők számára.

A harmadik évezred felé

A Quadriennálé koncepciójához – útban a harmadik évezred felé – szervesen kapcsolódott a színházépítészeti kiállítás, hiszen nem csak új színházépületi tervekkel, átépítésekkel jelentek meg a kiállítók, hanem az ideális, a meg nem valósított tervek, „álmok” is helyet kaptak. Többnyire az új építkezési anyagok és a hagyományokon alapuló modern stílusok érvényesülésére fektették a hangsúlyt. A magyar kiállítók a budapesti Nemzeti Színház felépítésére kiírt pályázatokat vették sorra, és munkájukat elismerő diplomával jutalmazták. Az *Egy évszázad négy pályázata* című kiállítás a legutóbbi pályázat díjazott terveinek modelljei mellett száz tabló segítségével tekintette át az 1913-ban, az 1965-ben, az 1989-ben és az 1997-ben értékelt építészeti pályázatok történetét. A kiállítást Varga Mihály építész, színháztechnikus rendezte. A kategória aranyérmét a századfordulón felépült színházak rekonstrukciós terveivel a brazil kiállítók nyerték el.

A Quadriennálé gyermekvilága

A PQ'99 programjaiba merészen bevonták a legkisebbeket. Az általános iskolások, gimnazisták egész tanévben készültek a Quadriennálé-ra. Jelmezeket, maszkokat, kellékeket, cipődobozos díszletterveket állítottak ki. A szervezők és a

gyerekközönség tökéletesen megértette egymást. Azok a gyerekek, akik a szemlén most részt vettek, tíz-tizenöt év múlva színházba járó nézőkké válnak. Az immár felnőtt gyerekek elhozzák majd a színházba saját gyerekeiket, és azok néhány évre rá saját utódaikat... kulturáltabb és műveltebb nemzedéket nevelve fel. Talán naivan, talán utópisztikusan küzd ma a színház a legkisebb nézőért, a jövőért, feltételezi, hogy a művészeteknek köszönhetően a gyerekekből a mainál érzékenyebben, mélyebben gondolkodó és toleránsabbban cselekvő felnőttek válhatnak.

Fénylaboratórium, avagy ahol a dolgok maguktól is beérnek

A 'Fénylaboratórium' (LightLab) – nem csak a csúcstechnológia bemutatója, a kezdet és a vég, a nagy találmányok és a végtelen fantázia találkozóhelye.

A LightLab azzal a szándékkal jött létre, hogy a Quadriennálén a világ különböző pontjairól összesereglett főiskolások és fiatalok korszerű műhelye legyen, a színházi szakma számára pedig lehetőséget nyújtson a világítás-, a vetítés- és a hangtechnika legújabb vívmányainak megismerésére. Az idei LightLab bemutatta az autentikus színházi tér – gyárak, kastélyok, pajták – könnyen összeszerelhető technikáját és a fény-design korszerűsítését, annak mobil lehetőségeit. *Fény Kelet-Európának* címmel először 1995-ben a Moving Academy for Performing Arts elnevezésű holland alapítvány segítségével szerveztek hasonló típusú rendezvényt.

A főiskolások szekciója – versenyen kívül – az oktatási intézmények növendékeinek munkáit mutatta be. A részt vevő országok színházi életére jellemző legkülönbözőbb tendenciák jelezték, hogy a jövő szcenikus nemzedéke jelen van, és várja az elkövetkező megpróbáltatásokat.

Huszár Sylvia